

Aktivointipolitiikkaa Tanskassa, Suomessa ja Ruotsissa

■ *Paul Van Aerschot: Activation Policies and the Protection of Individual Rights. A Critical Assessment of the Situation in Denmark, Finland and Sweden. Furnham. Ashgate. 2011. 178 s.*

Paul Van Aerschotin vuonna 2011 julkaistu kirja aktivointipolitiikasta on erittäin huolellisesti ja tarkasti toteutettu. Teos käsittelee aktivointipolitiikkaa ja sen kehitystä kolmessa Pohjoismaassa, Tanskassa, Suomessa ja Ruotsissa. Tutkimuksessa keskitytään aktivointipolitiikan kehityksen kuvaamiseen, keskeisten muutosten paikantamiseen ja kriittiseen analyysiin siitä, miten nämä uudistukset ovat heikentäneet monin tavoin aktivoinnin kohteena olevien henkilöiden oikeuksia ja vapauksia. Teos ilmestyi samoihin aikoihin Johannes Kanasen aktivointipolitiikkaa käsittelevän väitöskirjan ”Modern Societal Impulses and their Nordic Manifestations” kanssa, jonka aiheesta kiinnostuneen kannattaa myös lukea. Teokset ovat hyvin erilaisia, vaikka molemmat tarkastelevat samojen maiden kehitystä. Kanasen teos edustaa selkeästi vertailevaa hyvinvointivaltiotutkimusta, kun taas Van Aerschotin tutkimus paikantuu sosiaalioikeustieteen alaan. Molempien teosten lukeminen on kiinnostavaa, koska tutkijat painottavat teoksissaan hieman eri asioita ja täten johtopäätökset ovat myös erilaiset.

Van Aerschotin teos on hyvin ajankohtainen. Siitä saa hienosti konkreettisen kuvan, mitä Pohjoismaissa on tapahtunut viime vuosina toimeentulotuen asiakkaiden ja työttömien aktivoinnissa. Van Aerschot kuvaa tar-

kasti Suomen, Ruotsin ja Tanskan lainsäädäntöä monimutkaistavia monia muutoksia. Tästä huolimatta lukija saa kokonaiskuvan Pohjoismaiden aktivointipolitiikan kehityksestä. Tässä tekijä on onnistunut erinomaisesti. Teos ei jää hajanaiseksi vaan kirjoittaja säilyttää hienosti punaisen langan läpi tutkimuksen, vaikka kuvattava ilmiö on hankala ja monimutkainen.

Kirjassa kuvataan selkeästi ja pikkutarkasti maiden työttömyysturvan, viimesijaisen toimeentulotuen, aktivointipolitiikan kehityksen ja keskeisesti siihen liittyviä uudistuksia (etenkin luvut 2-4). Kirjaa lukiessa havahdetaan siihen, miten samankaltainen muutos on ollut eri Pohjoismaissa. Tanskassa uudistuksia toteutettiin aikaisemmin kuin Ruotsissa ja Suomessa. Kyseisessä maassa aktivointiin on satsattu paljon resursseja. Ruotsissa ja Suomessa aktivointipolitiikka on varsin tuore ilmiö, mutta poliitikot ovat halukkaita laajentamaan sitä. Kaikissa maissa on siirrytty työllisyyttä edistävästä toimista, joita toteutettiin kansallisen tason toimijoiden taholta, aktivointipolitiikkaan, jossa yhä keskeisempi asema on kunnilla ja nimenomaan kuntien sosiaalityöllä. Tämä siirtymä on lisännyt kuntien sosiaalityöntekijöiden harkintavaltaa. Heidän päätäntävaltansa on kasvanut esimerkiksi toimeentulotukeen tehtävien sanktioiden ja työllistämistoimenpidepäätösten yleistymisen myötä. Tätä paikallisella tasolla sovellettavaa aktivointipolitiikkaa on toteutettu lisäämällä yhä monimutkaisemmaksi muuttuvaan lainsäädäntöön uusia rajoituksia ja poikkeuksia, jotka osaltaan lisäävät so-

siaalityöntekijöiden työn haastavuutta ja sen tavoitteiden ristiriitaisuutta. Aktivoinnin vai-
kutukset, etenkin rangaistusten ollessa ky-
seessä, voivat olla jopa ristiriidassa sosiaali-
työn yleisten tavoitteiden kanssa. Kirjoittaja
kysyykin oikeutetusti, miten sanktiot voivat
vähentää köyhyyttä ja syrjäytymistä, lisätä
asiakkaan elämänlaatua ja itsemäärämisoi-
keutta.

Keskeisiksi uudistuksiksi kirjoittaja mai-
nitsee Suomessa kuntouttavan työtoimin-
nan, aktivointisuunnitelmat, toimeentulo-
tukeen tehtävät sanktiot ja työmarkkinatu-
en. Samankaltaisia uudistuksia löytyy myös
muista Pohjoismaista. Voidaan kuitenkin to-
deta, että Tanskassa aktivointitoimia on ehdit-
ty luomaan enemmän kuin myöhemmin aja-
tukseen heränneissä Suomessa ja Ruotsissa.
Kirjasta saa myös vaikutelman, että Suomi
poikkeaa muista maista siinä, että meillä ei
ole laadittu erityistä aktivointipolitiikkaa aja-
tellen maahanmuuttajia, kun taas esimerkik-
si Tanskassa päämääränä on ollut supistaa
heidän oikeuttaan toimeentulotukeen. Tämä
ero johtuu todennäköisesti siitä, että muissa
Pohjoismaissa maahanmuuttajat muodosta-
vat yhden keskeisen ryhmän toimeentulotu-
en asiakkaista. Suomessa näitä ryhmiä ovat
puolestaan nuoret aikuiset, työttömät ja yk-
sinhuoltajat.

Kirjan vahvuus piilee tarkan kuvauksen
lisäksi sen kriittisessä analyysissä (etenkin
luku 5). Van Aershot tarkastelee aktivointi-
politiikkaa ja erityisesti sanktioita esimerkik-
si tehokkuuden, osallistumisen / empower-
mentin, yksilöllistymisen, itsemäärämisoi-
keuden ja tasa-arvon näkökulmista. Nostan
joitain keskeisiä kriittisiä näkökulmia täs-
sä esiin lyhyesti. Ensinnäkin aktivointipoli-
tiikan tehokkuus ja vaikuttavuus ovat osoit-
tautuneet heikoiksi. Tästä huolimatta poliiti-
kot ovat innostuneita laajentamaan kyseisiä
toimia Pohjoismaissa. Toiseksi aktivointipo-
litiikan taustalla vaikuttaa ajatus, että kaikil-
la on mahdollisuus työllistyä ja ottaa vastuu
omasta elämästään. Ajatuksena on lisätä yk-
silön vastuuta itsestään ottamatta huomi-

oon esimerkiksi toimeentulotuen asiakkai-
den haavoittuvaa asemaa. Ajatus, että yksi-
löt ovat käytöksellään aiheuttaneet ongel-
mansa, oikeuttaa kontrollin ja sanktioiden
käytön. Pohjoismaisen aktivointipolitiikan
keskeisenä ideana onkin ollut se, että asiak-
kaiden omaa vastuuta selvittää ongelmansa
tulisi lisätä. Lisäksi ajatuksena on ollut laa-
jentaa negatiivisten kannustimien käyttöä.
Kolmanneksi aktivoinnin voidaan ajatella
rajoittavan yksilön itsemäärämisoi-
keutta ja vapauksia. Toisin sanoen uusi harjoitettu
politiikka heikentää yksilön oikeutta tehdä
omaa elämäänsä koskevia valintoja. Lopuksi
voidaan todeta, että aktivointi on ongelmal-
linen tasa-arvon näkökulmasta. Kaikkia toi-
meentulotuen asiakkaita tulisi kohdella sa-
man linjan mukaisesti esimerkiksi sanktioita
käytettäessä. Kuntien vahva asema aktivointi-
politiikan implementoinnissa sisältää kuiten-
kin vaaran, että toimeentulotuen asiakkaiden
asema on erilainen riippuen maantieteellisestä
sijainnista. Kirjoittaja esittääkin oivallisen
kysymyksen: miten tasa-arvo voi toteutua,
jos ammattilaiset joutuvat valitsemaan umpi-
mäikäisesti ne asiakkaat, joiden tulee osallis-
tua aktivointitoimenpiteisiin? Lisäksi se, että
useimmat aktivointitoimenpiteet keskittyvät
nimenomaan nuoriin työttömiin, nostaa esil-
le kysymyksen sukupolvien välisestä tasa-ar-
vosta.

Vaikka kirja on mielestäni erinomainen,
jään kaipaamaan sitä, että teoksessa oli-
si vertailtu systemaattisesti, miten valitut
Pohjoismaat poikkeavat toisistaan aktivoin-
tipolitiikan suhteen. Nyt teoksessa kuvataan
hyvin tarkkaan kolmen maan järjestelmiä,
mutta erillistä osiota ei ole tehty maiden vä-
lisiin eroista. Kirjoittaja tyytyy vain muu-
tamalla virkkeellä toteamaan, että maiden
välisiä eroja löytyy. Tämä puute voi johtua
myös tieteenalojen erilaisista tiedonintres-
seistä. Sosiaalitieteissä lähdetään tarkastele-
maan tutkittavaa eri maissa ilmenevää ilmi-
ötä yleensä aina vertailevasta näkökulmasta.
Pelkkä erillisten järjestelmien ja niiden kehi-
tyksen kuvaus ei riitä. Koska olen sosiaalipo-

liitikko, en tiedä, miten asian laita on oikeustieteissä.

Olisin myös toivonut, että teoksessa olisi tarkasteltu, miten näitä aktivointiuudistuksia käytännössä sovelletaan eri kunnissa ja eri maissa. Kuten teoksen kirjoittajakin mainitsee, tällä hetkellä tiedämme hyvin vähän siitä, miten esimerkiksi toimeentulotukeen liittyviä sanktioita käytetään sosiaalityössä. Tietoa ei myöskään ole siitä, onko maiden tai kuntien välillä eroja sanktioiden käytössä. Onko esimerkiksi mahdollista, että sanktiot ovat jossain jääneet vain lain kirjaimeksi ja sosiaalityöntekijät eivät niitä sovelle? Toisaalta onko joissain kunnissa puolestaan hyvinkin aktiivisesti käytetty toimeentulotuen tasoon tehtäviä heikennyksiä? On siis hyvinkin mahdollista, että paikalliset käytännöt vaihtelevat paljon, mikä osaltaan lisää eri puolilla asuvien toimeentulotuen asiakkaiden eriarvoisuutta. Tarvitsemme aiheesta pikaisesti tutkimusta ja tilastotietoa.

Oli mielenkiintoista lukea toisen tieteenalan edustajan tutkimusta aiheesta, joka so-

siaalitieteissä on hyvin ajankohtainen ja keskeinen teema. Toisen tieteenalan edustajan tekstejä lukiessa avautuu uudenlaisia näkökulmia ja lähestymistapoja aiheeseen. Tässä tapauksessa erityisesti aktivointipolitiikasta seuranneet oikeudelliset ja eettiset ongelmat saivat minut pohtimaan asiaa aikaisempaa tarkemmin. Suosittelen kirjaa kaikille aktivointipolitiikasta kiinnostuneille ja erityisesti sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan opiskelijoille, tutkijoille ja opettajille. Kirja käy hyvin oppikirjaksi sosiaalitieteiden opintoihin, mutta sillä on annettavaa myös asiaan enemmän perehtyneille.

Johanna Kallio

Kirjallisuus

Kananen J. (2011) *Modern Societal Impulses and their Nordic Manifestations. On Emancipation and Constraint in Societal Development*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Opintomatka itsen ja työyhteisön uudistumiseen – aitoon yksilön ja työyhteisön voimaantumiseen

■ *Terhi Takanen & Seija Petrow: Kohtaamisten voima. Tarina yhdessäluovasta uudistumisesta. Helsinki, Edita Publishing Oy. 2010. 160 s.*

Elämme tällä hetkellä maailmassa, jossa kaikki elämän eri osa-alueet ovat jatkuvassa liikkeessä halusimmepa tai emme. Pysyvyyttä ja muuttumattomuutta on aika turha odottaa. Siispä on opittava kulkemaan muutosten poluilla niin yksilönä kuin yhteisöinäkin tilanteen mukaan navigoiden. Tämä aika suorastaan tempaisee meidät kaikki liikkeelle. Kohtaamisten voima -teos avaa lukijalle

maailman, jossa varsinainen voimaantuminen näyttäytyy niin yksilöllisenä kuin yhteisöllisenäkin oppimisprosessina, uudistavana kokemuksena.

Takanen ja Petrow ovat kirjoittaneet tarinan muotoon auki kolmivuotisen valtion työmarkkinalaitoksen uudistavan voimaantumisprosessin, jossa he itse ovat toimineet mahdollistajina. Lukijalle teos avaa yksityiskohtaisen tapahtumasarjan siitä, miten valtion työmarkkinalaitoksessa voimaantuminen eteni, mitä työyhteisö kohtasi yhteisellä polulla ja miten yhteisiä asioita pohdittiin ja miten yhdessä ”matkaa” edettiin. Kirjassa on rehellisesti kir-